

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ ЗАГАДКИ

У статті розглянуто лінгвостилістичні особливості англійської загадки. Підкреслено, що загадка являє собою фольклорний енігматичний текст, створений із метою закодувати певний об'єкт дійсності і спонукати адресата розкодувати його. Дано визначення загадки, сфокусовано увагу на засобах її побудови, наведено класифікацію загадок за способом співвіднесення реальних і метафоричних образів, виділено моделі переносу значень, досліджено об'єкти метафоризації у текстах загадок, визначено тропи, за допомогою яких утворюються загадки. Підкреслено, що тексти загадок є антропоцентричними. Проаналізовано синтаксичну структуру загадки. Доведено, що найчастотнішими в текстах загадок є прості й складнопідрядні речення.

Ключові слова: загадка, енігматичний текст, метафоризація, троп.

На сучасному етапі розвитку мовознавства спостерігається зростання інтересу до вивчення зв'язків мови й культури, особливостей фольклорного жанру. Оскільки загадка є своєрідним і дуже давнім видом народної творчості, вона пов'язана з міфологічним світобаченням народу, містить в собі філософський зміст.

Дослідженню загадки присвячено багато робіт вітчизняних і зарубіжних учених: Ю. І. Левіна, О. О. Селіванової, Н. В. Захарової, Е. Кенгес Маранди, Н. Б. Мечковської, С. Г. Лазутіної, A. Dundes, R. Georges, A. Taylor, K. Kurth, R. Rauch, A. Jolles та ін. Роботи цих дослідників аналізують загадки з точки зору семантики, структури, тематики, функціональних особливостей.

Об'єктом нашого дослідження є англійські народні загадки.

Предмет дослідження – лінгвостилістичні особливості текстів англійських загадок.

Мета дослідження полягає у виявленні та систематизації особливостей семантичних, структурних рис і стилістичних особливостей англійських загадок.

Дослідження загадки є **актуальним** з огляду на необхідність вивчення фольклорних текстів взагалі й текстів загадок зокрема та невизначеність питання про закономірності кодування загадок.

Завдання статті полягає у виявленні та систематизації стилістичних особливостей англійських народних загадок.

Матеріалом дослідження слугували 1000 загадок, узятих із он-лайн джерел [1-3].

Виклад основного матеріалу. Загадка являє собою енігматичний текст, створений із єдиною інтенцією – закодувати певний об'єкт дійсності й змусити адресата розкодувати його. При цьому вона апелює до найвісних знань і уявлень про людину і світ, що її оточує. Це вдалий приклад утілення вербалізованого досвіду і знань, накопичених певною лінгвокультурною спільнотою, синтез духовно-індивідуального та культурно-історичного в світобаченні людини й народу.

Загадки – одиниці з навмисною імпліцитністю. Ці імпліцитні значення входять до задуму мовної комунікації і впливають на її успішність. Загадки здатні викликати в свідомості людини образні асоціації, що виникають у результаті тісної взаємодії окремого фрагмента навколишньої дійсності і всього обсягу знань про світ. Тож у кожній загадці спостерігається своєрідне накладання двох картин світу: концептуальної й мовної. Образна частина загадки має експліцитний та імпліцитний смисл (загаданий концепт), який експліцитно виражається у відгадці. Таким чином, імпліцитний і експліцитний смисли в загадці переплетені так само тісно, як тісно пов'язані концептуальна й мовна картини світу.

О. А. Берегова вважає, що з семіотичної точки зору загадка – особлива мова, користуючись якою певна група може говорити про певні соціальні дії. Загадка – це свідомо зашифрованість (сам текст загадки) у його відношенні до денотата – розгадки [4: 29].

О. О. Селіванова розглядає загадку як дискурсивний зразок, який є абстрактною стереотипною моделлю ситуації спілкування, яка враховує не лише лінгвокомунікативні, а й соціальні та культурні різнобічно діалогізовані аспекти функціонування мовного жанру [5: 202].

Г. Пасько кваліфікує мовленнєвий жанр загадки як комунікативне явище дискурсивної природи [6: 185].

Високий рівень змістової і композиційно-структурної цілісності загадок досягається за наявності двох конструктивних членів: образної частини й відгадки. Обидві частини є стійкими. Нерозривна єдність образної частини загадки й відгадки базується на відношеннях когнітивно-семантичного ізоморфізму. Перша частина містить у собі всі когнітивно-релевантні риси другої, а друга – першої, що відбивається на їх синтаксичній організації [7: 8, 14].

Загадки не утворюються спонтанно, а функціонують переважно в незмінній формі. Обидві частини загадки пов'язані між собою однією темою. Саме через таку двокомпонентність виражається знакова природа загадки. Відсутність будь-якої частини призводить до руйнації загадки.

Створити загадку означає стисло описати за допомогою певних яскравих метафоричних образів кілька найбільш характерних для предмета чи явища ознак (матеріал, форму, звук, колір, кількість тощо). Відгадати її можна лише шляхом логічної заміни метафоричних образів на реальні, адже між предметами та створеними метафоричними образами існує помітна подібність, яку й покладено в основу образу. Процес метафоричного перенесення – це співвіднесення різних предметів за їхніми якостями та властивостями. У зв'язку з цим можна визначити декілька типів чи засобів побудови загадок. Наприклад, предмети зіставляються на основі їхньої:

- загальної зовнішньої подібності:
*My teeth are sharp, but I don't bite,
And you make use of me all right.
My humble duty's plain and fair –
To help you comb your lovely hair (a comb);*
 - подібності за кольором:
*Queen's face is black as night.
On it, with chalk, all pupils write.
All right, but it is a disgrace
When they forget to wipe my face (a blackboard);*
 - подібності за особливостями руху: *What runs all around the yard without moving? (a fence);*
 - спільності / відмінності їхньої поведінки: *What's the difference between a horse and the weather? (one is reined up and the other rains down!);*
 - внутрішньої організації:
*This coloured stick is a holder of wood
For drawing and writing is perfectly good (a pencil);*
 - функції, ролі в побутовому житті людини:
*In a ball of glass there lives this light.
It sleeps in the day time, and works all night (an electric bulb).*
- Ми вважаємо за можливе виділити такі моделі переносу значень:
- істота – істота: *When is a man two men? (when he is beside himself);*
 - неістота – неістота: *How can you tell the difference between two trees? (listen to their barks);*
 - істота – неістота: *Why is a big dog like a tree? (they both have lot of bark);*
 - неістота – істота: *How do you tell the difference between an orange and a walrus? (Put your arms around it and squeeze it. If you don't get orange juice, it's a walrus).*

За способом творення, співвіднесення реальних і метафоричних образів, загадки можна розділити на чотири групи:

1) Реалія, яка згадується, зіставляється з одним метафоричним предметом: *What is it that you cannot hold even ten minutes, even though it is lighter than a feather? (your breath).*

2) Предмет, який згадується, виражається через декілька метафоричних предметів:

*Little old woman with twelve children,
Some short, some long,
Some cold, some hot
What is she? (a year).*

3) Декілька предметів виражаються через один умовний метафоричний образ:

*Keys without locks
Yet I unlock the soul.
What am I? (a piano or harpsichord)*

4) Декілька предметів можуть виражатися через декілька метафоричних предметів:

*There are four brothers in the world
That were all born together.
The first brother runs and never wearies,
The second brother eats and is never full.
The third brother drinks and is never thirsty,
And the fourth brother sings a song that is never good.
Who are we? (water, fire, Earth, wind).*

Як особлива форма пізнання загадка актуалізує ті предмети навколишнього світу, з якими людина має справу постійно. Тому об'єктом метафоризації в текстах загадки стає, насамперед, навколишня природа. Так, наприклад, загадок про *рослинний світ* доволі багато в корпусі англійської мови (11,8%). Здебільшого предметом загадування стають ті рослини, що репрезентують флору даного ареалу і які часто бачать або споживають люди:

Take off my skin – I will not cry, but you will! What am I? (an onion).

Ще частіше об'єктом загадування стає *тваринний світ* – (26 %). Велика кількість загадок побудована на зоометафорах. Мабуть це зумовлено тим, що колись давно люди поклонялися тваринам. Ключовими словами в цих загадках є собака, кінь, кіт, тобто ті тварини, які першими були приручені людиною.

What has a head like a cat, feet like a cat, a tail like a cat, but isn't a cat? (a kitten).

Загадки про комах, рибу, птахів також є досить частотними:

Птахи (2,5 %): *What bird never goes to a barber? (a bald eagle);*

Комахи (2,4 %): *What is a mosquito's favourite sport? (skin diving);*

Риба (1,6 %): *What fish is the most famous? (the star fish).*

Але основною темою народних загадок є людина (59,9 %), тобто тексти загадок є антропоцентричними. У загадках про фізіологічну природу людини (36,8 % народних загадок) здебільшого предметом загадування стають частини тіла, зовнішність людини: *Why is the nose in the center of your face? (because it is the scenter).*

У народних загадках про родину й родинні зв'язки (9,4 %) в центрі уваги перебуває людина як член цього колективу. Загадки, як правило, побудовані як запитання про кровний зв'язок між окремими членами родини: *Who is closer to you: your mom or your dad? (mom is closer because dad is farther).* Такі тексти переважно відносяться до неметафоричних загадок.

Загадки про соціальну природу особи складають 5,7 % англійських народних загадок про людину. Вони репрезентують уявлення людей про суспільний вимір життя.

Who will be your real friend, a poor friend or a rich friend? (a poor friend because a friend in need is a friend indeed).

У загадках про професійну діяльність (3 %) людина зазвичай зображується в процесі виконання характерних для їх професії дій:

Why did banker keep looking up at the sky? (to see if there is any change in the sky).

Частка загадок про людину як духовну та мислячу істоту від загальної кількості проаналізованих текстів складає 2 %. Предметом загадування стає все, що має відношення до процесу навчання та світу внутрішніх переживань людини: *What teaches without talking? (a book).*

Серед англійських загадок зустрічаються також такі, які виражають абстрактні поняття (1 %):

What kind of jokes did Einstein make? (wisecrack).

Крім того, досить поширеними є загадки-задачі (1 %):

An old fashioned bike wheel has 21 spokes. How many spaces are between the spokes – 20, 21, or 22? (21).

Загадки про літери алфавіту складають також 1 %: *What 5 letter word can have its last 4 letters removed and still sound the same? (QUEUE, remove "UEUE", say Q. Q and queue are pronounced the same.)*

Результати нашого дослідження свідчать про те, що домінантною ознакою загадок є метафоричність. Загадки-метафори є давніми за походженням і складають основу жанру. Вони розкривають різні сторони трудової, господарської, культурної діяльності народу. Але, наш матеріал показує, що в загадках метафора тісно взаємодіє з іншими тропами. Тропеїзація як особливий механізм референції відіграє важливу роль у семантичній організації загадки.

Одним із найчастотніших тропів є порівняння (48 %): *Why are cards like wolves? (because they belong to a pack).*

Типовим явищем для загадок є антонімія. Цей засіб формує стилістичну фігуру антитези (31 %), в якій поєднується синтаксичний паралелізм і лексична антонімія: *What can be right but never wrong? (a right angle).*

Паралельні конструкції є частотним засобом побудови загадок (29 %): *Give me food and I will live, give me water and I will die. What am I? (a fire).*

Серед інших тропів можна виділити такі:

- Повтор (26%): *As long as I eat I live. When I drink I die (fire).*

- Парадокс (24 %): *Four jolly men sat down to play;*

And played all night till break of day;

They played for money and not for fun,

With separate scores for everyone.

Yet when they came to square accounts,

They all had made quite fair amounts!

Can you the paradox explain?

If no one lost, how could all gain? (The four men were musicians. After the performance they were all paid).

- Каламбур (19 %): *What letter is never found in the alphabet? (the one you mail).*

- Епітет (11 %): *Which fish are the brightest? (sunfish).*

- Метонімія (8 %): *What plate can't you eat off? (an empty one).*

- Рима (7 %):

It wasn't my sister, nor my brother,

But still was the child of my father and mother.

Who was it? (the person speaking).

- Ономапея (5 %): *What's happening when you hear "woof...splat...meow...splat?" (it's raining cats and dogs).*

- Асонанс (3 %): *What can be felt, yet has neither length, breadth, nor sickness? (a kiss).*

- Асонанс + алітерація (3 %): *What is the difference between a hill and a pill? (A hill is hard to go up and a pill is hard to get down).*

- Алюзія (2 %): *Where was Solomon's temple? (On his head).*

Отже, наше дослідження свідчить, що найчастотнішими тропами, які утворюють загадку, є метафора, порівняння та паралелізми.

Типи синтаксичних конструкцій, які використовуються в образній частині загадки, різноманітні. Залежно від синтаксичної будови в основному корпусі загадок розрізняємо речення в дійсному, наказовому й умовному способах. У текстах загадок переважають складнопідрядні речення (40,4 %): *What is the first thing you do in the morning? (wake up).* Проте зміст загадки часто втілюється в простій формі запитання, в якому часом тільки в переносному розумінні висловлюється певна характерна ознака заданого предмета. Це сприяє лаконічному, ритмічному висловленню думки. Такі речення складають 36,8 %: *What is found all over the house? (a roof).* Згідно з результатами фактичного матеріалу в англійських загадках запитання не має імпліцитного характеру, тобто їх образні частини не оформляються як розповідні речення. Нами також не зафіксовано жодного складносурядного речення.

Загадки в наказовому способі складають 13 %: *Spell mousetrap in three letters (a cat).*

В умовному способі дієслова вжито 9,8 % загадок: *If yesterday had been Wednesday's tomorrow and tomorrow is Sunday's yesterday, what day would today be? (Friday).*

Спостереження над архітектонікою загадки дозволяє зробити висновок про те, що текст загадки формують синтаксично розгорнуті речення, відгадку – однослівні, двослівні, рідше багатослівні. Цілісність тексту загадки створюється синтаксичною взаємодією образної частини й відгадки, а також лексичним наповненням обох частин.

Обидві частини загадки пов'язані між собою однією темою, але її зміст зумовлений фоновими знаннями.

Отже, **результати нашого дослідження** свідчать, що загадка є енігматичним текстом, здатним викликати в свідомості образні асоціації. Образну частину загадки, в якій наявне запитання, виражене експліцитно чи імпліцитно, можна розглядати як самостійний текст, який є ключем до відгадки. Як і будь-який текст, загадка характеризується змістовою та структурною цілісністю. Це особливий високохудожній твір, що будується за допомогою метафори, порівняння, паралелізму та інших тропів. Важливим фрагментом картини світу в тексті загадки виступає антропоцентризм. Лінгвістичний аналіз образної частини загадки засвідчує, що засобом створення художнього образу в жанрі загадки найчастіше виступають складнопідрядні та прості речення.

Ми вважаємо, що ця стаття не вичерпує всієї проблематики, пов'язаної із тематикою дослідженням. Вважаємо **перспективним** вивчення функціонування англійських загадок у різних типах дискурсу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. English Riddles [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.yourhero.net/riddles.htm.
2. Jokes and Riddles for Kids [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.enchantedlearning.com/jokes/index.shtml>.
3. Riddles [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://riddlesbrainteasers.com/category/riddles>.
4. Берегова О. А. Композиційно-структурні особливості декодування референта (на матеріалі іспанської мови) / О. А. Берегова // Проблеми семантики слова, речення та тексту. – 2010. – Вип. 25. – С. 28–34
5. Селіванова О. О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти) : [монографія] / О. О. Селіванова. – К. ; Черкаси : Брама, 2004. – 275 с.
6. Пасько Г. Мовленнєвий жанр загадки в дискурсивній площині : особливості функціонування / Г. Пасько // Лінгвістичні студії. – 2011. – Вип. 23. – С. 184–188.
7. Захарова Н. В. Лінгвокультурні особливості українських і німецьких народних загадок : структура, семантика, прагматика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.17 "Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство" / Захарова Ніна Володимирівна. – Київ, 2009. – 20 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. English Riddles [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : www.yourhero.net/riddles.htm.
2. Jokes and Riddles for Kids [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.enchantedlearning.com/jokes/index.shtml>.
3. Riddles [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://riddlesbrainteasers.com/category/riddles>.
4. Bereгова О. А. Kompozitsiyno-strukturni osoblyvosti dekoduvannia referenta (na materialy ispanskoi movy) / О. А. Bereгова // Problemy semantyky slova, rechennia ta tekstu [The Issue of a Word, A Sentence, a Text Semantics]. – 2010. – Vyp. 25. – S. 28–34.

5. Selivanova O. O. Narysy z ukrayinskoyi frazeologii (psykhokognityvnyi ta etnokulturnyi aspekty) [Sketches on the Ukrainian Phraseology (Psychocognitive and Ethnocultural Aspects)] : [monografiia] / O. O. Selivanova. – K. ; Cherkasy : Brama, 2004. – 275 s.
6. Pasko G. Movlennievi zhanr zagadky v dyskursyvnii ploshchyni : osoblyvosti funktsionuvannia [Speech Enigma Genre in the Discourse Area: Peculiarities of Functioning] / H. Pasko // Lingvistychni studii [Linguistic Studios]. – 2011. – Vyp. 23. – S. 184–188.
7. Zakharova N. V. Lingvokulturni osoblyvosti ukrainskykh i nimetskykh narodnykh zagadok : struktura, semantyka, pragmatyka [Lingual Cultural Peculiarities of Ukrainian and German Folk Enigmas : Structure, Semantics, Pragmatics] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenya kand. filol. nauk : spets. 10.02.17 "Porivnyalno-istorychne i typologichne movoznavstvo" / Zakharova Nina Volodymyrivna. – Kyiv, 2009. – 20 s.

Матеріал надійшов до редакції 20.02. 2014 р.

Мизин Т. О. Лингвостилистические особенности английской народной загадки.

В статье рассматриваются лингвостилистические особенности английской загадки, дается ее определение, фокусируется внимание на способах ее построения, приводится классификация загадок по способу соотношения реальных и метафорических образов, выделяются модели переноса значений, исследуются объекты метафоризации в текстах загадок, определяются тропы, при помощи которых образуются загадки. Анализируется синтаксическая структура загадки.

Ключевые слова: загадка, энигматический текст, метафоризация, троп.

Mizin T. O. Linguistic and Stylistic Peculiarities of the English Folk Riddle.

The article dwells on the linguistic and stylistic peculiarities of the English riddle. The definitions of the riddle are given, the attention is focused on the ways of its building, the classification of riddles according to the way of correlation of real and metaphorical images is put forward, models of the shifts of meanings are singled out, objects of metaphorization in texts of riddles are researched, tropes by means of which riddles are formed are discriminated. It is stressed that texts of riddles are anthropocentric. The syntactic structures of the English riddle are analyzed. It is proved that the most frequently used types of sentences are complex and simple ones.

Key words: riddle, enigmatic text, metaphorization, trope.